

ESER SAHİBİ VE BAĞLANTILI HAK SAHİPLERİNİN MANEVİ HAKLARI

1. ESER SAHİBİNİN MANEVİ HAKLARI

Eser sahibi ve bağlantılı hak sahiplerinin hakları, fikri mülkiyet hukukunun temel unsurlarından biridir. Fikri mülkiyet hakları, eser sahiplerinin yaratmış oldukları eserlerini korumayı ve haklarını güvence altına almayı amaçlayan bir sistemdir. Eser sahibinin haklarından bahsedebilmek için öncelikle eser ve eser sahibi kavramlarını tanımlamak gerekmektedir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m.1/b “*Eser: sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musikî, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri*” olarak ve m.8 Eser Sahibi, “*bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir*” şeklinde eser sahibinin tanımı yapılmıştır. Yani eser sahibi söz konusu ürünleri ortaya koyan kişidir.

Eser sahipliği sıfatını kazanmak için, sadece bir fikri ürünün ortaya konması yeterlidir. Herhangi bir açıklamaya veya hukuki işleme gerek yoktur. Kısaca özetlemek gerekirse eser sahibinin bir şey yaratması yeterlidir. Eser sahibi, meydana getirdiği eseri kendisi tanıtarak, bu eserin kendisi tarafından yaratıldığını herkese duyurmuş olur.

Eser sahibi, eserini meydana getirmesi yeterli olmakla birlikte ilgili Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca eser sahibinin “*mali haklar*” ve “*manevi haklar*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Böylece eser sahibi meydana getirmiş olduğu eserini hiçbir tescil işlemi yapmasına gerek olmadan yasal mali ve manevi haklara sahip olmaktadır.

Eser sahibinin manevi hakları, bir eserin sahibine ait olan ve eserin kişiliğini, değerini korumayı amaçlayan haklardır. “*...Manevi haklar, eser sahibinin, yaratıcısı olması dolayısıyla onun kişiliğinin bir parçası olan eserini yine manevi açıdan korumak maksadıyla tanınmışlardır. Bu sebeple eser sahibine ekonomik bir menfaat de temin etmemektedirler...*”¹

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda eser sahibinin manevi hakları FSEK kapsamında dört madde şeklinde düzenlenmiştir.

- FSEK m.14 “*Umuma arz salahiyeti*”,
- FSEK m.15 “*Adın belirtilmesi salahiyeti*”,
- FSEK m.16 “*Eserde değişiklik yapılmasını menetmek*”,
- FSEK m.17 “*Eser sahibinin zilyed ve malike karşı hakları*”

a. Umuma Arz Yetkisi

FSEK m.14’ e göre Umuma Arz Yetkisi “*Bir eserin umuma arzedilip edilmemesini, yayımlanma zamanını ve tarzını munhasıran eser sahibi tayin eder. Bütünü veya esaslı bir kısmı alenileşmemiş olan, yahut ana hatları her hangi bir suretle henüz umuma tanıtılmıyan bir eserin muhtevası hakkında ancak o eserin sahibi malumat verebilir.*

Eserin umuma arzedilmesi veya yayımlanma tarzı, sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek mahiyette ise eser sahibi, başkasına yazılı izin vermiş olsa bile eserin gerek aslının

¹ Öztunalı D. Eser Sahibinin Manevi Hakları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi s.62

gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılmasını veya yayımlanmasını menedebilir. Menetme yetkisinden sözleşme ile vazgeçmek hükümsüzdür. Diğer tarafın tazminat hakkı saklıdır. ” şeklinde tanımlanmıştır.

İlgili kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere bir eserin umuma arz edilip edilmeyeceğini yayımlanma zamanını ve tarzını sadece eser sahibinin yetkisindedir. Eser sahibi eserini kamuya sunulması için bir başkasına yetki verebilir. Ancak eser sahibinin yetkilendirdiği kişi eseri kamuoyuna sunarken eser sahibinin kişilik haklarını ihlal etmemelidir. Yetkilendirilen kişi eser sahibinin itibarını zedeleyebilir veya kişilik haklarına zarar verirse eser sahibi eserin kamuya sunulmasını menedebilir. Eser sahibiyle yapılan sözleşmelerde, bu men etme hakkını ortadan kaldıran bir madde olsa bile, bu geçerli olmaz. Yani, eser sahibinin bu hakkı asla elinden alınmaz.

b. Adın Belirtilmesi Salahiyeti

FSEK m. 15 Adın Belirtilmesi Salahiyeti “ *Eseri, sahibinin adı veya müstear adı ile yahut adsız olarak, umuma arz etme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti münhasıran eser sahibine aittir. ”* şeklinde tanımlanmıştır.

Eser sahibi, eserini kendi adıyla, takma adıyla veya anonim olarak yayımlama konusunda tamamen karar vermeye yetkilidir. Eser sahibinin izni olmadan, eserin üzerinden ismi kaldırılamaz ve ismi olmadan yayımlanamaz. “...Ayrıca hüküm, eserden yapılan alıntılarda da eseri meydana getirene atfedilerek adının belirtilmesi zorunluluğunu düzenleyen FSEK m. 35, 36 hükümlerine de dayanak teşkil eder...”²

c. Eserde Değişiklik Yapılmasını Menetmek

FSEK m. 16 Eserde Değişiklik Yapılmasını Menetmek “ *Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz. Kanunun veya eser sahibinin müsaadesiyle bir eseri işliyen, umuma arz eden, çoğaltan, yayımlayan, temsil eden veya başka bir suretle yayan kimse; işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği icabı zaruri görülen değiştirmeleri eser sahibinin hususi bir izni olmaksızın da yapabilir. Eser sahibi kayıtsız ve şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa bile şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirilmeleri menedebilir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür. ”*

Eser sahibinin onayı olmadan, eseri üzerinde herhangi bir değişiklik yapmak yasal olarak mümkün değildir. “...Bu hak eser sahibine adının eserden silinmesi, kısaltılması, eserin tahrip edilmesi, eser adının veya içeriğinin değiştirilmesi ya da başka herhangi bir davranışla eserin zarar görmesine yol açabilecek davranışları münhasıran men etme yetkisi sunar...”³ Bir kişi, bir eseri işleme, yayımlama, çoğaltma, temsil etme veya yayma hakkına sahipse, bu işlemler için gerekli olan değişiklikleri eserin sahibinden ek bir izin almadan yapabilir. Ancak, yapılan bu değişikliklerin eser sahibinin kişilik haklarına zarar vermemelidir.

d. Eser Sahibinin Zilyed ve Malike Karşı Hakları

FSEK m. 17 “ *Eser sahibi, gerekli durumlarda, aslın maliki ve zilyedinden, koruma şartlarını yerine getirmek kaydıyla, 4 üncü maddenin 1 inci ve 2 nci bentlerinde sayılan güzel*

² Öztan, s. 306

³ Ercan C. Fikri Hak Kavramı ve Eser Sahibinin Manevi Haklarının Genel Anlamda Kişilik Hakkıyla İlişkisi s.399

sanat eserlerinin ve 2 nci maddenin 1 inci bendinde ve 3 üncü maddede sayılıp da yazarlarla bestecilerin el yazısıyla yazılmış eserlerinin asıllarından geçici bir süre için yararlanmayı talep etme hakkına sahiptir. Eser sahibinin bu hakkı, bu eserlerin ticaretini yapanlar tarafından eseri satın alan veya elde eden kişilere müzayede ve satış kataloğu veya ilgili belgeler ile açıklanır. Aslın maliki, eser sahibi ile yapmış olduğu sözleşme şartlarına göre eser üzerinde tasarruf edebilir. Ancak eseri bozamaz ve yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez. ”

İlgili mevzuat gereği, eser sahibi, eserlerin asıllarından belirli bir süre için yararlanma talebinde bulunabilir. Ancak bu hak, eserlerin korunması için gerekli şartlar yerine getirilerek kullanılabilir. Eser sahibiyle aralarındaki sözleşmeye dayanarak eseri üzerinde tasarrufta bulunabilse de eserin yok edemezveya eser sahibinin haklarına zarar veremez.

2. BAĞLANTILI HAK SAHİPLERİNİN MANEVİ HAKLARI

Eser sahibi, meydana getirdiği eseri kendisi tanıtarak, bu eserin kendisi tarafından yaratıldığını herkese duyurmuş olur. Ancak çoğu zaman meydana getirdiği eserini bir yardımcı olmadan kamuoyuna sunamaz. Bu sebeple meydana getirilen eserin, eser sahibinin maddi ve manevi haklarına zarar vermemek şartıyla yayılmasında yardım edecek kişiler vardır.

Eser sahibinin maddi ve manevi haklarına zarar vermemek şartıyla eserlerin yayılması ve halkla buluşmasında önemli rol oynayan ancak eserin yaratıcıları olmayan kişilere tanınan haklara bağlantılı hak denilmektedir.

FSEK m. 80 “ 1. Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının aşağıda belirtilen komşu hakları vardır. 2. Filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcısı, eser sahibinden ve icracı sanatçıdan mali hakları kullanma yetkisini devraldıktan sonra aşağıda belirtilen haklara sahiptir ” şeklinde bağlantılı hak sahipleri ve komşu hak sahipleri tanımlanmıştır.

İlgili düzenlemeye göre, bağlantılı haklar ve komşu haklar, **icracı sanatçılar, fonogram yapımcıları, radyo ve televizyon kuruluşları ile film yapımcılarının** sahip olduğu haklar olarak tanımlanmıştır.

a. İcracı Sanatçının Hakları

FSEK’te tanımlanmayan icracı sanatçı 23172 sayılı Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. 23172 sayılı yönetmelik m.4/b “İcracı sanatçı: Sanat eserleri ile folklor eserlerini düzgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden oyuncular, ses sanatçıları, müzisyenleri ve dansçıları vb. diğer kişileri,” icracı sanatçının tanımlanmıştır. İcracı sanatçı meydana getirilen eserin yorumlanmasına, kamuoyuna tanıtılması gibi eser sahibine hizmet eden kişidir.

İcracı sanatçı, ilgili mevzuat uyarınca eser sahibine tanınan hakların hepsine sahip değildir. İcracı sanatçı yalnızca eserin tanıtılmasına ve icrasına hizmet eden kişidir. Bu yüzden eser sahibinin manevi haklarından yalnızca “icra sahibi olarak tanınma” ve “icranın değiştirilmesini men etme” haklarına sahiptir. Yukarıda da detaylıca açıkladığımız üzere manevi haklar devredilemez, bu nedenle icracı sanatçının manevi haklarının devri de mümkün değildir. Yapımcı, yalnızca bu hakların kullanım yetkisini devredebilir.

b. Fonogram Yapımcılarının Hakları

FSEK 80/B “bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcısından” şeklinde düzenleme ile fonogram yapımcısının tanımı yapılmıştır. Fonogram yapımcısı eserin meydana getirilmesinde herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Fonogram yapımcısı yalnızca eserin seslerini ilk defa tespit eden kişidir. Bu yüzden fonogram yapımcılarının manevi hakları bulunmamaktadır.

c. Radyo ve Televizyon Kuruluşları

Radyo ve televizyon kuruluşları, yayın yapan kuruluşlardır. Radyo ve televizyon kuruluşlarının sahip olduğu haklar, tıpkı fonogram yapımcıları gibi, yalnızca mali haklarla sınırlıdır. Yani, radyo ve televizyon kuruluşları ekonomik faydalar elde etme hakkına sahipken, eserlerin içeriği ve yapısına dair manevi haklara sahip değildirler.

d. Film Yapımcıları

Her ne kadar Fikir ve Sanat Eserleri Kanunda film yapımcıları tanımlanmasa da kanunun m. 80/2 “filmlerin ilk tespitini yapan film yapımcısından” şeklinde söz edilmektedir. İlgili maddeden anlaşılacağı üzere film yapımcısı görüntülerin tespitini ilk kez gerçekleştiren kişidir. “...Bu hükümden hareketle sesli olup olmamasına bakılmaksızın, görüntüleri anlaşılabilir, çoğaltılabilir veya iletilebilir şekilde bir araca ilk kez kaydeden gerçek veya tüzel kişiyi film yapımcısı olarak tanımlayabilmek mümkündür...”⁴

FSEK m. 80 “Eser sahibinin ve icracı sanatçının izni ile yapılan tespit, doğrudan veya dolaylı olarak çoğaltılması, dağıtılması, satılması, kiralanması ve kamuya ödünç verilmesi hususlarında izin verme veya yasaklama hakları münhasıran film yapımcısına aittir. Yapımcılar tespitlerinin işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletimine ve yeniden iletimine izin verme hususunda münhasıran hak sahibidir.”

İlgili madde de açıkça görüleceği üzere film yapımcıları eser sahibinin ve icracı sanatçının izni ile sahip oldukları hakları kullanabilmektedirler. Ancak eserin umuma tekrar iletiminde film yapımcıları tek hak sahibidir.

Sonuç olarak, bağlantılı hak sahipliğinin elde edilmesi, önceki hak sahibinin haklarını ortadan kaldırmamaktadır. Yukarıda detaylı olarak açıkladığımız üzere eser sahibinin eseri üzerindeki manevi hakları, eserin topluma sunulması hakkı, adının belirtilmesi hakkı, eserde değişiklik yapılmasını engelleme hakkı ve eser sahibinin eserin aslına malik ve zilyedine karşı ileri sürebileceği haklardan oluşur. Bu haklar, eser sahibinin kişisel bağlarını koruma amacını taşır ve diğer hak sahiplerinin sahip olduğu mali haklarla birbirinden bağımsızdır. Manevi hakların devri yasak olup, sadece bu hakların kullanılması için bir başkasına yetki verilmesi mümkündür. Bu kullanım hakkı verildiğinde, manevi haklar eser sahibinde kalmaya devam eder. Hak sahibi, manevi haklardan yararlanma yetkisini korur.

Stj. Av. Zeynep ÇAVUŞ

⁴ Bülter, A., Eser Sahibinin Hakları İle Bağlantılı Haklar, TBB Dergisi, Sayı 59, 2005 s.102

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Öztunalı D. Eser Sahibinin Manevi Hakları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
2. Ercan C. Fikri Hak Kavramı ve Eser Sahibinin Manevi Haklarının Genel Anlamda Kişilik Hakkıyla İlişkisi
3. Bütler, A. Eser Sahibinin Hakları ile Bağlantılı Haklar, TBB Dergisi, Sayı 59, 2005